THE CONCEPTS OF "FOREIGNER" AND "ABROAD" IN THE LITERARY WORKS OF HERTA MÜLLER

Teodora-Bianca MORARU
"Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The aim of the present article is to present the various aspects and means of representation concerning the concepts "foreign" and "foreignness" in various literary works of the Banat-Swabian Nobel prize winner Herta Müller.
The main stylistic particularity of the Nitzkydorf-born author is the "foreign view", which origins in the known, the familiar. Due to the Romanian communist regime and the relentless pursuit of the Securitate, the objects of everyday life lose their concrete sense, personifying the pursuer and his oppressive mechanisms.
The foreign is present in the works of Herta Müller already in her first work, "Niederungen"(eng. "Nadirs"), an utterly ironic portrait of the Banat-Swabian German minority living in the West of Romania, characterized by intolerance, clinging to century-old, outdated traditions and crushing any attempt of individual affirmation.
The Soviet labor camp, where 70.000 members of the German minority living in Romania were deported beginning with 1945, is another universe of the foreign. Müllers novel, "Atemschaukel"("The Hunger Angel"), written in collaboration with the Transylvanian lyricist Oscar Pastior depicts a world characterized by hunger and the will to survive, by the drive to stay alive in a foreign environment.
This article focuses on the various stages of Müller's literary creation, insisting on the elements which make up her original and inimitable style, which fascinates and captivates readers all over the world.

Keywords: Herta Müller, foreign perspective, Banat-Swabian, Securitate, Oskar Pastior

În lucrările scriitoarei germane de limbă germană şi română Herta Müller conceptele de „străin", „străinătate" şi „inadaptare" joacă un rol deosebit de important, fiind multi-stratificate şi complexe.

În cadrul prezentului referat mi-am propus o radiografiere a diferitelor modalităţi de prezentare a acestor concepte, a mijloacelor de exprimare şi a figurilor de stil prin intermediul cărora Herta Müller le integrează şi interpretează în operele ei. Analiza nu se doreşte a fi una exhaustivă, intenţia mea este aceea de a alege câteva lucrări reprezentative din punct de vedere al acestui aspect şi analizarea diferitelor tehnici de „ambalare" a conceptelor de „străin" şi „străinătate" sub aspect literar şi stilistic.

Pe plan compoziţional, se observă o evoluţie de la particular la general, în primele opere sentimentul străinătăţii, al necunoscutului fiind prezentat în cadrul universului arhaic, limitat al satului şvăbesc bănăţean, urmând ca apoi să se ajungă la concepte mai complexe, cum ar fi emigrarea, deportarea sau inadaptarea individului într-un mediu social ostil (lagărul de muncă silnică).

Stilul inconfundabil al Hertei Müller, compus din propoziţii scurte, dar deosebit de expresive, cu o încărcătură sugestivă ridicată, înglobează elemente complexe, cum ar fi conglomerate de percepţii senzoriale, permanenta opoziţie familiar-străin, descrieri detaliate, „Privirea Străină" sau poetica obiectelor.

În romane ca *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul, Animalul inimii* sau *Astăzi mai bine nu m-aş fi întâlnit cu mine însămi,* opoziţia familiar-străin este redată îndeosebi prin permanenta urmărire exercitată de Securitate asupra „victimelor", care devin astfel animale

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)

vânate, aflându-se într-o permanentă stare de suspiciune, de alertă, în cele mai multe dintre cazuri vecină cu nebunia.

Leagănul respiraţiei, cel mai recent roman publicat, se distinge printr-o percepţie exacerbată a lucrurilor, prin intermediul cărora sunt definite personajele şi caracteristicile acestora. Dihotomia familiar-străin cumulată cu condiţiile vitrege, inumane din lagărul de muncă forţată duce la o alienare a personajului principal, care retrăieşte permanent în plan mintal aceste experienţe.

Elementele stilistice inovative contribuie la conturarea unui stil care surprinde prin forţă, expresivitate şi originalitate.

Încă din prima culegere de povestiri, *Ţinuturile joase* (germ. *Niederungen*) apărută în anul 1982 în forma cenzurată la editura *Kriterion* din Bucureşti, iar ulterior în variantă completă la editura Rotbuch, în Republica Federală Germană, autoarea născută în satul bănăţean Nitchidorf tratează problema existenţei şi inadaptării într-o enclavă germană cu reguli şi norme rigide, unde noul şi străinul nu sunt acceptate sub nici o formă. Acest lucru o marchează profund, determinând-o să nu se identifice cu acest univers marcat de o frică permanentă, de ură şi intoleranţă, care înăbuşeşte orice urmă de emancipare.

În viaţa de zi cu zi a comunităţii dominate de conformitate toate contururile se estompează, strivind orice încercare de auto-afirmare prin individualitate sau orientările „progresiste". Această înăbuşire începe încă din cercul strâmt al familiei, unde copiilor li se inoculează dispreţul şi desconsiderarea faţă de toate elementele străine, corelate cu o legătură strânsă la o lume a valorilor de faţadă, ca de exemplu ordinea, curăţenia, cumpătarea sau sârguinţa.

Deja din prima povestire, *Discurs la înmormântare*, care conţine puternice elemente autobiografice, protagonista – un alter ego al scriitoarei – este privită de comunitatea şvăbească din micul sat bănăţean ca o intrusă, ca o străină, pentru simplul fapt că nu ii vine în minte o anumită „cuvântare" la moartea tatălui ei - fost ofiţer SS - subordonată unor anumite „reguli" bine ştiute de toţi membrii comunităţii şi pe care ea, doar un copil, a cutezat să le nesocotească.

Descrierea reacţiilor protagonistei la aflarea veştii că trebuie să ţină o cuvântare reprezintă un conglomerat de percepţii senzoriale, descrise într-o manieră magistrală:

Toţi se uitau la mine. Ochii-mi suiau la cap, prin gâtlej. Am dus mâna la gură şi mi-am muşcat degetele. Pe dosul mâinii se vedeau urmele dinţilor mei. Dinţii mi-erau fierbinţi. Din colţul gurii îmi picura sânge pe umeri. Vântu-mi smulsese o mânecă de la rochie. Plutea în aer ca un abur negru.[1]

Este evidentă opoziţia noi – eu, respectiv comunitate – protagonistă. Personajul nu este descris prin prisma individualităţii sale, ci prin apartenenţa la comunitate. Acesta se pierde în masa brună, germană, care şi după al doilea Război Mondial refuză să accepte înfrângerea, ţinând cu dinţii de nişte reguli dintr-o eră demult apusă.

În pofida apropierii de spaţiul arhaic al copilăriei, *Ţinuturile joase* este în acelaşi timp un document al îndepărtării, al înstrăinării şi izolării, amplificate de guvernarea defectuoasă şi represiunile unui regim comunist corupt, precum şi un trecut fascist latent, care continuă să trăiască nu doar în memoria comunităţii şvăbeşti din Nitchdorf, dar şi în conştiinţa autoarei. Prin analizarea şi criticarea provincialismului ca stare psihosocială, Herta Müller reuşeşte în *Ţinuturile joase* o demontare a lumii de zi cu zi, a concepţiilor şi valorilor şvăbeşti.

[1] Müller, Herta: *Ţinuturile Joase,* Humanitas Fiction: 2012. Traducere şi note de Alexandru Al. Şahigian, pg. 12

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)

Călătorie într-un picior[2] (germ. *Reisende auf einem Bein*), publicat în 1989, reprezintă primul roman al Hertei Müller scris după emigrarea în Berlinul de Vest. Această operă reprezintă documentarea minuţioasă a părăsirii ţării natale, cu toate pregătirile pe care îl implică un asemenea lucru, şi sosirea autoarei într-o ţară străină (lagărul de tranzit, locuinţa, explorarea lumii occidentale de trecători şi spaţii comerciale).

Deja din titlul operei se întrevede starea intermediară dureroasă a protagonistei de origine germano-română, Irene, prinsă între decizia de a rămâne şi a pleca. Naraţiunea este presărată cu o pleiadă de tensiuni între proximitate şi distanţă, între străin şi familiar, între rămânere şi despărţire. În plus, autoarea face numeroase comparaţii între „cealaltă ţară" şi conceptul de imediat, de „aici", ambele fiind universuri ce-i pricinuiesc durere: prima datorită înstrăinării, a doua datorită familiarităţii.

Atunci când vede pozele pe care le făcuse pentru paşaport, Irene se percepe ca pe o străină, o inadaptată:

O persoană cunoscută, dar nu ea însăşi. Iar acolo unde conta cu adevărat, unde conta pentru Irene, adică la ochi, la gură, şi acolo, la scobitura dintre nas şi gură, era vorba de o persoană străină. O persoană străină se strecurase în figura ei.

Ce era străin în figura ei îi aparţinea celeilalte Irene.

Odată ajunsă în Germania de Vest, protagonista observă că toţi imigranţii par a purta cu ei o „altă persoană", o identitate care a rămas lipită asemenea unui stigmat:

O sărută pe Irene.

Când el îi luă geamantanul, ea îl privi.

Irene îl privi în ochi, iar Stefan întoarse capul. Irene cunoştea din cealaltă ţară aceste priviri fugare. Această jenă.

La Sosiri, oamenii vorbeau tare, dar încă le mai stăruia în gât altă persoană. Irene o ştia prea bine pe acea persoană.

Şi pentru că aceşti străini aveau înfipte în gâtlej persoane cunoscute, ei nu mai erau doar străini. Deveneau mai străini decât străinii.[3]

Eseul „*Privirea străină sau Viaţa-i un sictir bătut în piuă*" (germ. *Der fremde Blick oder das Leben ist ein Furz in der Laterne*[4]) apărut în 1999, şi înglobat apoi culegerii de eseuri *Regele se-nclină şi ucide* (2003) reprezintă o reflexie complexă asupra mecanismelor procesului de scriere în tematizarea diferenţei dintre familiar şi străin.

„Privirea străină" tipică autoarei nu este rezultatul părăsirii ţării natale şi emigrării în Germania, ci s-a format deja în România, din lucruri cunoscute:

Primul lucru ce i s-a certificat acestui text a fost ‚Privirea Străină'. Argumentul fiind că am venit în Germania dintr-o altă ţară. Ochi străin, sosit într-o ţară străină – multora explicaţia li se pare satisfăcătoare, mie însă nu. Pentru că nu asta e cauza Privirii Străine. Privirea am adus-o cu mine din ţara de unde vin, şi unde totul mi-era cunoscut.[5]

[2] Müller, Herta. *Călătorie într-un picior*. Traducere din germană de Corina Bernic. Bucureşti: Humanitas Fiction: 2010, pg.20

[3] Id., pg. 27.

[4] Müller, Herta *Der fremde Blick oder Das Leben ist ein Furz in der Laterne*, Göttinger Sudelblätter, ed von Heinz Ludwig Arnold, Wallstein Verlag, a 3-a ediţie, 2009.

[5] Id., trad din lb. germ de Teodora Moraru, pg. 25

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)

Pentru Herta Müller, conceptul de „străin“ nu reprezintă opusul unui lucru „cunoscut“, ci al unuia „familiar”. Ea este de părere că un lucru străin nu trebuie să fie necunoscut, însă un lucru cunoscut poate deveni străin, sau a fost dintotdeauna străin.

Acest lucru este vizibil în mod clar în descrierea copilăriei trăite în satul Nițchidorf şi la care am făcut deja referire analizând *Ţinuturile joase* şi se amplifică odată cu părăsirea satului natal şi al mutării în oraşul Timişoara odată cu începerea studiilor universitare.

Tot atunci, autoarea face cunoştinţă cu Securitatea şi metodele de urmărire şi intimidare ale acesteia, care implică mai ales pătrunderi în sfera privată, intimă a autoarei odată cu efectuarea de percheziţii la domiciliu. Una dintre practicile cele mai des întâlnite în cadrul acestor violări ale sferei private ale celor vizaţi este schimbarea locului anumitor obiecte în locuinţă. Astfel, acestea îşi pierd pentru Herta Müller însemnătatea obiectivă, primind conotaţii subiective, transformându-se în metafore şi personificări ale urmăritorilor, ale pericolului iminent. Într-un limbaj aparent simplu, dar mustind de conotaţii şi semnificaţii, autoarea radiografiază în mod amănunţit un astfel de „control” la domiciliu şi implicaţiile acestuia asupra existenţei sale:

În felul acesta, (…) bicicleta nu poate rămâne multă vreme bicicletă, nici părul platinat – păr platinat, nici parfumul – parfum, nici clanţa – clanţă, nici frigiderul – frigider. Mai curând sau mai târziu m-am văzut înconjurată de tot felul de nimicuri cu umbre însemnate. Nu era rodul nici unei imaginaţii, nu era vorba nici de atracţia exercitată de suprareal, ci de o despuiere sau îmbrobodire în care se drapase tot ce mă înconjura. Mă obişnuisem acum ca, de câte ori mă întorceam din oraş, să dau mai întâi o raită prin toată casa, verificând dacă nu intervenise vreo schimbare cât lipsisem.[6]

Procesul deportării, descrierea vieţii în lagărul sovietic, condiţiile şi efectele muncii forţate, dar şi eliberarea şi întoarcerea acasă a lui Leopold Auberg – toate elemente ale dihotomiei „acasă” – străinătate – sunt redate printr-o percepţie exacerbată şi o descriere deosebit de detaliată a unor lucruri care devin în mare măsură şi ele protagoniste ale romanului *Leagănul respiraţiei*. Este cazul „lopeţii de inimă”, al batistei „albe ca zăpada”, al „pâinii obrajilor”, şi, mai presus de toate al „îngerului foamei”, în jurul căruia sunt construite experienţele din lagăr, şi care are rolul de a oferi stabilitate şi constanţă în acest univers haotic şi dezolant:

Foamea-i totdeauna prezentă.
Fiindcă-i prezentă, vine cum vrea și când vrea.
Principiul cauzal e cârpăceala Îngerului Foamei.
Când vine, vine vârtos.
E cât se poate de limpede.
1 lopată cu vârf = 1 gram de pâine.
N-aș avea nevoie de lopata de inimă. Dar foamea mea nu se poate lipsi de lopată. Mi-aș dori ca lopata de inimă să fie unealta mea. Dar este stăpâna mea. Unealta sunt eu. Ea poruncește și eu mă supun. și totuși îmi este lopata cea mai dragă. M-am silit s-o plac. Sunt slugarnic fiindcă se-arată o stăpână mai bună cu mine când sunt supus și n-o urăsc. [7]

Dislocarea, părăsirea spaţiului familiar, este de asemenea redată cu ajutorul relaţiei divizate dintre oameni şi lucruri, dintre cunoscutul ţării de baştină şi necunoscutul lagărului de

[6] Id., pg. 35, trad. din lb. germană de Teodora Moraru
[7] Müller, Herta: *Leagănul respiraţiei*, Humanitas Fiction: 2010, Bucureşti, Trad. din germană şi note de Alexandru Al. Şahigian, pg. 84.

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)

muncă forţată. Astfel, aspectul poetologic central al romanului este reprezentat de puternica simbolistică a lucrurilor, care definesc personajele. Este binecunoscut faptul că majoritatea oamenilor sunt dependenţi de lucrurile pe care le posedă, acestea purtând o puternică încărcătură sentimentală. Acest aspect este redat deja din primele rânduri ale romanului: „*Tot ce am port asupra mea. Sau: Tot ce-i al meu port cu mine.”*[8]

Deosebit de importantă este şi transformarea radicală şi ireversibilă prin care trece personajul principal în decursul celor cinci ani de deportare, la baza căreia stă dihotomia familiar-străin cumulată cu condiţiile vitrege, inumane din lagăr. Nevoia unei evadări din universul strâmt şi înţesat de interdicţii al familiei şi al oraşului natal este înlocuită, odată cu întoarcerea acasă, de constatarea că prelucrarea experienţelor traumatizante este imposibilă şi că acestea îl vor urmări pe tot parcursul existenţei. Astfel, propoziţia rostită de bunica lui Leopold în debutul romanului („ŞTIU CĂ TE VEI ÎNTOARCE”[9]) devine un fel de laitmotiv, făcând trimitere la cercul pe care îl parcurge personajul principal.

Lagărul se transformă astfel în delta propriei vieţi, într-un paradoxal acasă, căci reîntors în casa părintească, tânărul nu se mai regăseşte, libertatea fiindu-i refuzată în continuare:

Nimic n-avea legătură cu mine. Eram închis în mine şi dat afară din mine – lor nu le-aparţineam, şi mie îmi lipseam.

(…) Acum eram un om schimbat. Ştiam unii despre alţii cum nu mai suntem şi nu vom mai ajunge niciodată. Să fii străin e, cert, o povară, dar să te simţi străin într-o imposibilă apropiere – e-o povară peste poate. Capul îl ţineam în valiză, respiram ruseşte. Nu voiam să plec, şi miroseam a depărtare.[10]

În cea mai nouă operă a scriitoarei bănățene, *Mein Vaterland war ein Apfelkern* (*Patria mea era un sâmbure de măr*), de fapt transcrierea unui dialog cu lectorul austriac Angelika Klammer, Herta Müller oferă cititorilor o privire de ansamblu în culisele procesului de creație, insistând asupra importanței percepției, a „privirii străine“ și a transfigurării literare a informațiilor percepute prin intermediul senzorilor corporali.

Primele întâlniri cu străinul în copilăria autoarei au loc pe câmp, la trecerea trenurilor cu navetiști înspre și dinspre orașul Timișoara. Fetița timidă și retrasă, care trebuie să păzească vacile, dialoghează cu plantele, le dă nume și își imaginează povești ale căror protagoniste sunt acestea. Apoi, la trecerea trenului, scoate din buzunar batista curată, împachetată cu grijă, făcându-le semne celor din vagoane.

Străinul este prezent de asemenea în povestirile mamei, deportată într-un lagăr sovietic de muncă silnică la vârsta de douăzeci de ani. Întoarsă în satul natal, după cinci ani de zile, existența Katharinei nu mai poate fi cea dinainte, lagărul lăsând urme adânci asupra psihicului. Cel mai evident simptom îl reprezintă „complicitatea cu cartoful“, cum o numește Herta Müller, leguma devenind un laitmotiv, o metaforă a foamei: copilul era certat, chiar bătut cu o cruzime ieșită din comun dacă nu reușea o decojire „economică“ a cartofului.

Aceeași „complicitate cu cartoful“ se observă la Oskar Pastior, care, întors din lagăr, mănâncă într-un mod lacom, cu un apetit ieșit din comun, întorcându-se în timp, în lagărul sovietic, unde „îngerul foamei“ îi făcea viața un calvar.

Un alt aspect al conceptelor de „străin“ și „străinătate“ îl reprezintă numeroasele forme de superstiții rurale, cu care autoarea a fost confruntată încă din fragedă copilărie. Un exemplu în acest sens îl reprezintă „diavolul din oglindă“, un simbol care se regăsește și în

[8] id, pg. 5.
[9] Id, pg. 12.
[10] Id, pg. 30.

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)

titlul uneia dintre cele mai importante lucrări teoretice ale autoarei bănățene, *Der Teufel sitzt im Spiegel*: *wie Wahrnehmung sich erfindet*[11]. Avertizarea bunicii asupra faptului că o privire prea lungă în oglindă „nu se cade", deoarece diavolul îți va fura sufletul, declanșează în interiorul copilului un mecanism de auto-apărare, care îi permite să filtreze informațiile percepute prin simțuri, dându-le o altă formă. Este cazul plantelor și animalelor întâlnite în periplurile pe câmp, care devin oglinzi ale vieții interioare, dar și a obiectelor de zi cu zi, care își pierd semnificația concretă, devenind simboluri abstracte. Aceste simboluri apar mai cu seamă în cadrul trilogiei de romane a autoarei bănățene, compusă din *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul, Animalul inimii și Astăzi mai bine nu m-aș fi întâlnit cu mine însămi*.

Odată cu strămutarea la oraș, unde adolescenta bănățeană își părăsește mediul familiar, rural, fiind confruntată cu străinul, cu noul, concepte care se regăsesc mai cu seamă în eseurile din volumul *Regele se-nclină și ucide.* La vârsta de cincisprezece ani învață limba română, o limbă străină până atunci datorită universului închis al copilăriei, unde nu se vorbea decât dialectul șvăbesc. Herta Müller ajunge să îndrăgească într-atât limba română, în special linia melodioasă și proverbele acesteia, care conțin imagini puternice. În interviul acordat Angelikăi Klammer, ea afirmă următoarele:

Da, limba română scrie împreună cu mine. Bineînțeles că este un lucru decisiv faptul că am învățat-o așa târziu. În sat nu erau români, școala era în germană. Aveam limba română de trei ori pe săptămână, ca limbă străină, în afara acestor ore nimeni nu vorbea limba română. Aveam cincisprezece ani când m-am mutat la oraș [Timișoara, nota auctoris]. Liceul era tot în germană, însă peste tot, în afara orelor de curs, se vorbea doar limba română. (…) În viața de zi cu zi eram învelită în limba română. Și cu cât ascultam mai mult această limbă, cu atât mai mult îmi plăceau imaginile, expresiile idiomatice, înjurăturile lungi și dramatice, numeroasele nuanțe ale diminutivelor, de la cinic la sentimental, superstițiile.[12]

Astfel, în plan stilistic, limba română, străină la început autoarei bănățene, devine una dintre sursele importante de inspirație, conferindu-i scrierii prospețime și dinamism. Herta Müller amintește foarte des în operele sale influența cântecelelor populare, a doinelor sau a variantelor culte, cântate de Maria Tănase, de un lirism și o trăire impresionantă, despre care amintește în eseurile volumelor Regele se-nclină și ucide și *Immer derselbe Schnee und immer derselbe Onkel* [ro: *Mereu aceeași zăpadă și mereu același unchi*, trad. din germ, n.aut]

Opozițiile conceptuale „familiar-străin", „cunoscut-necunoscut", „acasă-străinătate" ocupă un loc deosebit de important în operele scriitoarei româno-germane, fiind străbătute de puternice elemente autobiografice.

Odată cu părăsirea spaţiului familiar, reprezentat de satul arhaic şvăbesc din Banat şi emigrarea într-o ţară străină, se observă o schimbare a percepţiei, individul este confruntat cu un amalgam de senzaţii noi, care creează confuzie, anxietate, ducând în final la inadaptare.

„Privirea Străină", căreia autoarea îi alocă un întreg eseu, constituie o componentă deosebit de importantă a creaţiei acesteia, constituindu-se în acelaşi timp într-un element de reflexie asupra propriei opere. Pentru Herta Müller, conceptul de „străin" nu reprezintă opusul unui lucru „cunoscut" ci al unuia „familiar", în sensul că şi un lucru cunoscut poate deveni străin în urma unor circumstanţe potrivnice, ca de exemplu ostilitatea mediului social al

[11] Müller, Herta: *Der Teufel sitzt im Spiegel: wie Wahrnehmung sich erfindet* [ro. *Diavolul sălășluiește în oglindă: cum se inventează percepția*, trad. Teodora Moraru], Ed. Rotbuch, Berlin, 1991, prima ediție.
[12] Müller, Herta: *Mein Vaterland war ein Apfelkern. Ein Gespräch mit Angelika Klammer*, Carl Hanser Verlag: München, 2014, pg. 84

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)

satului şvăbesc, marcat de reticenţa exacerbată la tot ce înseamnă „nou" sau „necunoscut", sau a practicilor inumane ale Securităţii de distrugere a intimităţii, a spaţiului privat.

La acestea, se adaugă ruptura iremediabilă odată cu părăsirea forţată a mediului familiar şi deportarea în lagărul de muncă silnică din fosta Uniune Sovietică unde sub influenţa condiţiilor vitrege, inumane, are loc o transformare radicală şi ireversibilă, cu puternice implicaţii psihologice.

În concluzie, se poate afirma că „străinul" şi „străinătatea" se formează la Herta Müller pe de o parte din lucruri deja cunoscute, pe de altă parte datorită contactului cu un mediu nou, ostil, care nu permite asimilarea individului, acesta rămânând un inadaptat, pendulând permanent între „aici" şi „acolo" între „cunoscut" şi „necunoscut".

Bibliografie

Surse primare

Müller, Herta *Der fremde Blick oder Das Leben ist ein Furz in der Laterne*, Göttinger Sudelblätter, ed. von Heinz Ludwig Arnold, Wallstein Verlag, a 3-a ediție, 2009.

Müller, Herta *Der Fuchs war damals schon der Jäger.* Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt am Main, 2009, 4. Auflage

Müller, Herta *Der König verneigt sich und tötet*, Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt am Main, Okt. 2009, 4. Auflage

Müller, Herta *Der Teufel sitzt im Spiegel: Wie Wahrnehmung sich erfindet*, Rotbuch Verlag: Berlin, 1991

Müller, Herta *Herztier*, Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt am Main, 2009, 5. Auflage

Müller, Herta: *Mein Vaterland war ein Apfelkern. Ein Gespräch mit Angelika Klammer*, Carl Hanser Verlag: München, 2014

Müller, Herta: *Niederungen*, Kriterion Verlag: Bukarest, 1982

Müller, Herta: *Der Teufel sitzt im Spiegel*: *wie Wahrnehmung sich erfindet*, Rotbuch Verlag: Berlin 1991

Müller, Herta: *Animalul inimii*. Traducere de Nora Iuga, ediția a 2-a, Polirom: Iași, 2006

Müller, Herta: *Călătorie într-un picior*. Traducere din germană de Corina Bernic. Bucureşti: Humanitas Fiction, 2010

Müller, Herta: *Leagănul respirației*, Traducere și note de Alexandru Al. Șahigian, Humanitas Fiction: București, 2010

Müller, Herta: *Ținuturile Joase*, Traducere și note de Alexandru Al. Șahigian, Humanitas Fiction: București, 2012

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)

Surse secundare

Arnold, Heinz Ludwig *Text und Kritik. Zeitschrift für Literatur* Heft 155. Herta Müller, Juli 2002, Richard Boorberg Verlag GmbH & Co: München

Bauer, Karin (Hrsg.) / Eke, Norbert Otto *Ethik und Poetik im Werk Herta Müllers,* Lang: Frankfurt, 2011

Bozzi, Paola *Der fremde Blick. Zum Werke Herta Müllers,* Königshausen & Neumann: Würzburg, 2005

Grün, Sigrid *"Fremd in einzelnen Dingen": Fremdheit und Alterität bei Herta Müller*, Ibidem-Verlag: Stuttgart, 2010

Haupt-Cucuiu, Herta *Eine Poesie der Sinne: Herta Müllers 'Diskurs des Alleinseins' und seine Wurzeln.* Igel Verlag Literatur und Wissenschaft: Hamburg 1996

Köhnen, Ralph (Hrsg.) D*er Druck der Erfahrung treibt die Sprache in die Dichtung : Bildlichkeit in Texten Herta Müllers,* Lang: Frankfurt am Main, 1997

Ost-West-Identitäten und -Perspektiven : deutschsprachige Literatur in und aus Rumänien im interkulturellen Dialog / hrsg. von Ioana Crăciun, George Guțu, Sissel Laegreid. IKGS Verlag (Veröffentlichungen des Instituts für Deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas : Wissenschaftliche Reihe ; 123): München, 2012

Cercetare finanţată prin FONDUL SOCIAL EUROPEAN, Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Axa prioritară nr. 1 **„**Educaţia şi formarea profesională în sprijinul creşterii economice şi dezvoltării societăţii bazate pe cunoaştere", Domeniul major de intervenţie 1.5 „Programe doctorale şi post-doctorale în sprijinul cercetării**",** Titlu: **„MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală şi post-doctorală", Contract: POSDRU 159/1.5/S/137832**.

BDD-A22104 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:49 UTC)